

environment. The author argues that communication and interaction of healthy children with children of the same age who are limited in psychophysical development in inclusive school is appropriate and necessary for all aspects of pedagogical process. So, to establish constructive cooperation, to overcome the psychological barriers between children and setting up the communication process it is necessary to use game. Ukrainian folk children's games have a great correction and compensatory potential. They are simple, accessible, easy to understand and play. They have optimal speech and semantic filling. In most cases, folk games are for groups.

Key words: *Ukrainian folk games, children's folk play, children with mental and physical disabilities, inclusion, inclusive education.*

УДК 378.937+371.03

О. С. Кулінченко

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Розкрито особливості студентського самоврядування як складової соціальної активності студентства. Схарактеризовано чинники впливу на формування соціальної активності через освітнє середовище. Виявлено складові життєвого самовизначення.

Ключові слова: *студентське самоврядування, життєве самовизначення, соціальна активність.*

Постановка проблеми. Віддзеркалення в цільових установках програми розвитку самоврядування студентської молоді професійного компонента має дуже велике значення. У підготовці майбутнього фахівця це є особливо значущим. Молодий фахівець нашого часу через свою професійну здатність є справжнім організатором і зобов'язаний за роки професійного навчання освоїти школу організаторської компетентності. Такою школою слід уважати активне включення майбутніх соціальних педагогів до вирішення різноманітних організаторських завдань.

Професійна спрямованість розвитку процесу включення студентів ВНЗ в діяльність із самоврядування, крім того, обумовлена актуалізацією в підготовці сучасного соціального педагога до «гуманістичної парадигми», що виражається в гуманізації педагогічної освіти, яка передусім, передбачає суб'єктний розвиток і творчий саморозвиток особистості, готової до активного впровадження на професійному рівні новітніх соціально-педагогічних технологій та інших інновацій в усіх сферах своєї діяльності [6, с. 89]. Це виступає додатковим аргументом включення майбутніх педагогів в діяльність із самоврядування, що дозволяє створити максимум можливостей для творчого самовизначення особистості.

Метою статті є уточнення концептуальних основ студентського самоврядування, у тому числі в умовах педагогічного ВНЗ. У зв'язку з цим необхідно вирішити такі завдання: визначити сутність самого поняття «студентське самоврядування»; розкрити цільові установки його розвитку в умовах ВНЗ; виділити його найбільш важливі принципи; позначити особливості і статусне положення самоврядування студентів у системі виховання особистості майбутнього соціального педагога; розібратися в підходах до розвитку студентського самоврядування як цілісного процесу, і розглянути форми його здійснення з позицій сучасних вимог щодо підготовки соціально активного фахівця.

Виклад основного матеріалу. Це положення знайшло своє віддзеркалення у визначенні Н. Шафігуліної, у якому студентське самоврядування розглядається як спосіб організації цілеспрямованого життя студентів, що має вираз у підтримці, стимулюванні, залученні їх до діяльності паралельного управління, що і приводить до

формування в молодій людини активності, яка займає зацікавлену позицію по відношенню до всіх сторін життєдіяльності свого навчального закладу [6, с. 160].

Особливе місце в теоретико-методологічному обґрунтуванні системи розвитку студентського самоврядування і форм його функціонування займає категорія «принципи», які визначають основні підходи, норми, що дозволяють управляти відповідними процесами за певними канонами. Принципи розвитку студентського самоврядування в лаконічній формі намічають загальну стратегію і тактику підтримки самоврядування студентства у ВНЗ, його змістову спрямованість, організаційно-педагогічні підстави в руслі певного концептуального розвитку. Принципи фокусують у собі ідеї гуманістичного підходу до особи студента. Теоретичний аналіз проблеми, результати дослідно-педагогічної роботи, на якій базується наше дослідження, дозволяють виділити сукупність принципів розвитку студентського самоврядування:

1. *Принцип паралельного управління.* У рамках Концепції виховної роботи цьому принципу надається основне значення: «Під паралельним управлінням (ПУ) слід розуміти добровільну участь студентів у розробці завдань, що стосуються організації всіх сторін життєдіяльності навчального закладу (навчальних процесів, виробничої практики, позааудиторної діяльності, наукової роботи тощо) при тісній взаємодії з викладачами як наставниками в їх рішенні» [5, с. 69]. При такому підході до організації студентського самоврядування в основу покладено створення умов співпраці і взаємодії викладача і студента в ході їх спільної діяльності в рамках вирішення всіх намічених завдань [5, с. 70]. Відштовхуючись від цього принципу, можна сказати, що діяльність студентів високого рівня самостійності лише збагачується в умовах тісної взаємодії з педагогами-наставниками, оскільки кінець кінцем йдеться про спільну кінцеву мету – створення умов для максимально можливого особово-професійного і творчого розвитку майбутніх соціальних педагогів.

2. *Принцип особово орієнтованого підходу* реалізує гуманістично орієнтовану концепцію виховання особистості студента і відображений певним чином у програмах розвитку студентського самоврядування. Спираючись на цей принцип, велике значення слід надавати процедурам постійного вивчення думок, бажань, прагнень, інтересів студентів, в узгодженні з якими і слід проектувати відповідні форми діяльності, що відповідають потребам та індивідуальним особливостям саме цього контингенту. Це вказує на велику важливість реалізації інформаційно-діагностичного компонента в системі управління розвитком студентського самоврядування.

3. *Принцип програмно-цільового підходу* до розвитку студентського самоврядування вказує на способи формування змістового компонента діяльності, що ґрунтується на студентській ініціативі. Наслідкування цього принципу виражається в прийнятті ряду самостійних програм соціально корисної діяльності, за виконання яких беруть на себе відповідальність органи студентського самоврядування. Кожна з програм відноситься до певної сфери життєдіяльності ВНЗ (професійне навчання, художня діяльність, побут, організаторська діяльність, спортивно-оздоровча діяльність). Програми, що розробляються, обумовлені цілями особово-професійного розвитку майбутніх соціальних педагогів і сучасними вимогами до ролі вчителя в житті суспільства. Особливістю програмно-цільового підходу до розробки змісту діяльності студентів із самоврядування виступає орієнтація на їх постійне оновлення і пошук нових областей прояву студентської ініціативи в житті ВНЗ і поза ним.

4. *Принцип мотиваційного забезпечення* розвитку студентського самоврядування розкриває обумовленість його ефективності рівнем сформованості у студентів діяльнісних мотивів участі в різноманітних видах самостійної громадської роботи, розуміння значущості її виконання для соціуму, свого ВНЗ і власного особистісного самоствердження.

5. *Принцип профілізації* студентського самоврядування у ВНЗ указує на важливість залучення майбутнього вчителя до нього крізь призму особливої важливості освоєння організаторської культури у професійному сенсі як важливої умови підготовки до виховної роботи у школі. Слід зазначити, що активність студента у громадській діяльності можна розглядати як важливий засіб виховання інтересу до професії, розуміння глибини творчого компонента в ній.

6. *Принцип системності* сприяє оновленню структури і ходу послідовного розвитку соціальної активності майбутніх соціальних педагогів на різних рівнях: загальноуніверситетському, факультетському і в межах навчальної групи, коли активна позиція студента в житті співтовариства ВНЗ стає нормою його життя і постійно діючим чинником особистісного професійного розвитку. Названий принцип зумовлює і взаємозв'язок у розвитку повноважень студентського активу через узаємодію його органів: загальноуніверситетського (студкомітета), факультетського (студради, студдеканата), студентського активу навчальних груп.

7. *Принцип диференціації* в розвитку студентського самоврядування розглядається нами як організаційно-педагогічна основа для розкриття самого процесу становлення і розвитку студентської ініціативи від початкового етапу до досягнення високого рівня його розвитку. Керуючись цим принципом, слід мати досить чітке уявлення про різні стадії розвитку студентського самоврядування і відповідно до них диференційовано підходити до застосування організаційних форм функціонування студентського самоврядування у ВНЗ.

8. *Принцип відкритості* в регіональному середовищі в розвитку студентського самоврядування у ВНЗ указує на важливість завдань активного самовизначення особи майбутнього соціального педагога як громадянина і соціального діяча.

Уся сукупність вищезазначених принципів і адекватні їм загальні цільові установки дозволили сформулювати уявлення про цілісну структуру розвитку студентського самоврядування у ВНЗ. Певною мірою як самостійну можна розглядати структуру розвитку студентського самоврядування на факультеті ВНЗ, виходячи з його професійної спеціалізації, що не може не знаходити відображення у змісті студентських виховних справ і організації студентського самоврядування в цілому.

У той же час наголосимо, що структура розвитку студентського самоврядування органічно пов'язана з моделлю загальноуніверситетською за спільністю ідей, що реалізуються, обраних програм і взаємодії органів студентського самоврядування на трьох рівнях його здійснення: загальноуніверситетському, інститутському, груповому. У зв'язку з цим можна характеризувати ряд вимог щодо специфіки створення системи розвитку студентського самоврядування в рамках навчального закладу: 1) це мають бути функціональні моделі, що відповідають традиціям факультету, але постійно доповнювані новими ідеями і елементами; 2) у них має бути відбита структура органів студентського самоврядування існуючих на факультеті, описані форми і методи; 3) слід продумати форми взаємодії педагогів (кураторів виховної роботи) і студентів-активістів (форми паралельного управління); 4) моделі варіативні, але мають бути підключені до вирішення найактуальніших виховних програм виховання майбутнього соціального педагога (та все ж найголовніше – це намагатися яскраво відбити в діяльності студентського самоврядування специфіку свого факультету, його неповторність, стійкі традиції; ураховуючи передовий досвід ВНЗ слід приділяти велику увагу такому питанню, як створення експозиції про історію факультету, включаючи в цю роботу і самих студентів); 5) максимально виразити свою своєрідність факультет можна через презентацію професійно спрямованих програм розвитку студентського самоврядування.

Реалізація ідей студентського самоврядування у ВНЗ як компонента цілісного виховного процесу пов'язана з організацією цілеспрямованого специфічного соціально-педагогічного процесу. Сутність його полягає в тому, що визрівання студентської самодіяльності відбувається поступово – від зародження, виникнення загальної захопленості (і педагогів, і студентів) відповідними ідеями й установками, їх прийняттям, до їх освоєння у процесі навчання студентів організаторській компетентності, що дозволяє їм упевнено здійснювати серйозні повноваження в управлінні життєво важливими справами ВНЗ.

За результатами наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців (Т. Бондар, О. Бурдковська, Т. Волоткевич, І. Клименко та ін.), системно-структурне представлення цього процесу в нашому досвіді включає ряд взаємозв'язаних етапів: 1) цільовий; 2) мотиваційний; 3) формування структури органів студентського самоврядування і розподіли повноважень; 4) діяльнісний; 5) оцінювальний. Розглянемо їх детальніше.

I етап – цільовий полягає в розробці загальної програми розвитку студентського самоврядування при активній консультативній роботі викладачів-наставників і з урахуванням ініціативних пропозицій студентів-активістів, які зарекомендували себе як лідери у процесі участі у виховних заходах. На цьому етапі велике значення мають діагностичні процедури, що дозволяють вивчити студентський контингент за показниками соціальної активності, творчих інтересів, наявністю тих або тих загальних чи спеціальних здібностей та ін. На ньому ж важливо ознайомити студентів із традиціями, що склалися у ВНЗ у сфері суспільно-творчої діяльності. Результатом цього етапу виступає створення різноманітних програм розвитку студентського самоврядування і виявлення студентів, які відрізняються яскравими лідерськими здібностями. У цей період особливе значення має реалізація принципів паралельного управління, особисто орієнтованого, програмно-цільового підходу.

На *II етапі – мотиваційному* – відбувається робота з формування організаторської компетентності у студентського активу. Паралельно проводиться спеціальна робота зі стимулювання мотивації студентської молоді в позанавчальній діяльності. У результаті очікується, що у значної частини студентів може бути сформований інтерес до ініціативної участі в позааудиторній діяльності. У той же час знайдеться і та частина студентів, які з готовністю поставляться до прийняття тих або тих повноважень у самостійній організації позааудиторних заходів.

III етап – формування структури органів студентського самоврядування і розподіл повноважень. Означений етап тісно пов'язаний із попередніми і полягає в організації демократичних процедур вибору справжнього студентського лідера. Лідерство в системі студентського самоврядування відрізняється багатством ролевих позицій, що обумовлені різноманітністю програм його реалізації та характером повноважень. Особливе значення має підбір кандидатур студентів у координаційні органи студентського самоуправління (студкомітет університету, студдеканат або студраду факультету). Члени цих органів повинні мати розвинені лідерські здібності, що дозволить бути кращими «агітаторами» для залучення до активної організаторської діяльності все нових і нових студентів. Найважливіший результат цього етапу полягає в тому, що у складі студентського активу виникають студенти, які користуються повагою у своєму середовищі, керуються особистим інтересом і почуттям відповідальності за реалізацію конкретного напрямку суспільно корисної діяльності і усвідомлюють цінність цієї діяльності для творчого саморозвитку та самоствердження. На цьому етапі реалізуються принципи паралельного управління, особисто орієнтованого, програмно-цільового підходу і профілізації.

IV етап – діяльнісний – можна назвати основним, оскільки тут починається справжня «проба сил» із реалізації студентської ініціативи при виконанні намічених цільових програм. Діяльність студентів полягає в конкретизації завдань, плануванні, проектуванні і використанні найефективніших форм реалізації соціальних програм, у підборі складу учасників для них. Особливо підкреслимо те, що на цьому етапі принцип паралельного управління відіграє важливу роль у декількох аспектах.

План роботи студентського самоврядування тісно пов'язується з загальним координаційним планом виховної роботи і є однією зі складових концепції виховання педагогічного ВНЗ. При створенні, розробці і реалізації програм студентського самоврядування студенти-активісти звертаються до педагогів; за кожною програмою закріплюється консультант, який виступає в ролі експерта виконання програми. Результатом етапу можна вважати міцніючу співпрацю і взаємозв'язок студентів і викладачів, студентів і адміністрації факультету, досягнення в особово-професійному розвитку студентів, відкриття студентських талантів, підвищення соціальної активності студентства ВНЗ, формування організаторських здібностей, тощо.

V етап – оцінювальний – припускає підведення підсумків прожитого навчального року за показниками досягнутого рівня розвитку студентського самоврядування. Тут важливо скласти діагностичну програму, згідно з якою і можуть бути виміряні здійснені програми, а також особово-індивідуальні досягнення. На цьому етапі важливо встановити моменти недосконалості, упущення, недоліки, які на новому етапі необхідно здолати. Намічається перспектива подальшого розвитку студентського самоврядування у ВНЗ.

Аналіз теоретичних джерел показав, що в соціально-педагогічній науці, особливо в рамках педагогіки вищої школи, не склалося чіткого визначення категорії «технології організації студентського самоврядування». Це і спонукало нас звернутися до завдання теоретичного осмислення сутності поняття. На нашу думку, «організація виховної діяльності» вимагає створення всіх необхідних умов (психолого-педагогічних, організаційно-педагогічних, матеріально-технічних), при яких успішно може бути вирішене те або те організаційне завдання. Важливо також відмітити, що всякий захід або форма діяльності втрачають сенс, якщо не спираються на зацікавлене, умотивоване відношення учасників до його проведення.

У практиці ВНЗ відомо чимало різних форм соціально-педагогічної роботи, у зв'язку з чим актуалізується їх систематизація й диференціація, що стосується також і форм організації студентського самоврядування. У нашому дослідженні ми виходили з того, що актуальність і своєчасність застосування тієї або тієї організаційної форми має бути зумовлена завданнями певного етапу розвитку студентського самоврядування як цілісного процесу, що схарактеризований нами раніше. На кожному етапі відповідно до вирішуваних на ньому завдань виникала необхідність у застосуванні певної групи організаційних форм студентського самоврядування. Відповідно до виділених етапів названі форми диференціюються за п'ятьма групами: форми паралельного управління; форми підготовки студентського лідера; форми діяльнісного здійснення різних повноважень в управлінні життям ВНЗ; форми стимулювання активної позиції громадянина і соціального педагога; форми аналізу і самоаналізу, оцінки і самооцінки результативності самоврядування студентської молоді.

Дамо характеристику кожної з виділених груп. *I група форм* паралельного управління має ключове значення на першому етапі процесу студентського самоврядування (цільовий етап), важливими завданнями якого виступають забезпечення умов для спільної творчості студентів і викладачів-наставників у розробці програм, проектів і планів виховної діяльності; установа норм співпраці і взаємодії у викладацько-студентських взаємовідносин; цілеспрямоване

вивчення потреб, інтересів, особливостей студентського контингенту ВНЗ (особливо, першокурсників). Надаючи виключно важливого значення ідеї паралельного управління в організації студентського самоврядування, ми визнали можливим не лише виділення спеціального принципу, але і вважаємо, що паралельне управління одночасно є і активізуючою формою студентського самоврядування. Група паралельного управління має такі конкретні форми діяльності: захист програми студентського самоврядування на Вченій раді ВНЗ; «консиліуми» і круглі столи студентського активу та педагогів-наставників за планом розвитку студентського самоврядування у ВНЗ; проведення анкетних і тестових опитувань зі створенням банку даних про студентський контингент за показниками соціальної активності, що надзвичайно важливо для роботи і подальшого розвитку. Ефективне функціонування цієї групи форм пов'язується з досягненням таких результатів: розробкою творчих тематичних програм розвитку студентського самоврядування; виявленням студентів-лідерів; отриманням вичерпної інформації та її ретельним аналізом, що стосується загального стану соціальної активності студентського контингенту на момент початку навчального року.

II група – форми підготовки студентського лідера, які стають актуальними на другому етапі (мотиваційному). На цьому етапі найважливішим завданням є активна робота з формування у студентів позитивної мотивації до участі в самоврядуванні і організація шкіл підготовки студентів-активістів. Тут ключова роль відводиться студентам-лідерам старших курсів, які своїм прикладом «заряджають» ініціативою і притягують молодші курси до активної участі в справах ВНЗ. У зв'язку з цим використовуються такі форми, як зустрічі студентського активу колишнього складу зі студентами-першокурсниками, організація профільної зміни для першокурсників, школа студентського лідера. Ефективність застосування названих форм припускає досягнення таких результатів, як формування інтересу до самоуправлінської діяльності, до освоєння лідерських умінь і навичок.

III група форм – розподіл студентських повноважень. Такі форми, як групові і факультетські збори з висунення кандидатів в органи студентського самоврядування, звітно-виборна конференція, захист проектів цільових програм студентського самоврядування перед загальними зборами сприяють продуктивному розвитку самоврядування студентів. Студенти проявляють свою ініціативу в будь-якій сфері і напрямі діяльності. Кожна програма і закріплені за нею організаційні форми відкривають широкі можливості для задоволення будь-яких соціально цінних потреб студентів в ініціативі. Це і студентське наукове товариство, і конкурс «Я – кращий соціальний педагог», і міжфакультетський конкурс «Ми – актив, приєднуйтеся!», а також різноманітні фестивалі, що проводяться в рамках ВНЗ і міста: «День Першокурсника», «Студентська весна» тощо. Завдяки перерахованим формам організації студентського самоврядування студенти набувають досвіду соціально активної діяльності, самостверджуються у творчих справах.

IV група форм – стимулювання активної позиції громадянина і соціального педагога, які посилюють соціалізуючі можливості студентського самоврядування, оскільки пов'язані з особливими умовами організаторського самоврядування особи студента поза ВНЗ. Сюди відносяться клуб «Соціальний педагог», клуб міжвузівського активу «Лідер», студентський форум молодіжних організацій тощо.

V група форм – аналіз і самоаналіз, оцінювання і самооцінювання результативності діяльності з самоврядування. Для виявлення сфер поліпшення, визначення перспектив розвитку студентського самоврядування доцільно використовувати такі організаційні форми, як круглий стіл «Ми – команда!», щорічний захист-звіт на Вченій раді, консиліум студентського активу та інші.

Висновок. Різноманіття напрямів діяльності студентів із самоврядування значною мірою підвищують актуальність розробки спеціального педагогічного забезпечення з застосування у практиці ВНЗ різноманітних технологій організації студентської ініціативи. Для виховного процесу важливо, щоб технології організації студентського самоврядування постійно вдосконалювалися й оновлювалися. Найбільш цінним є те, що вони зароджуються за ініціативою і з потреб студентів. Вони також повинні витікати з запитів соціальної практики і мати громадську спрямованість.

Список використаної літератури

1. Кравченко Л. В. Активна життєва позиція як показник соціально-духовної зрілості особистості / Л. В. Кравченко // Гуманістично спрямований виховний процес і становлення особистості. – К., 2001. – Кн. 1. – С. 71–77.
2. Кириченко А. А. Молодежные клубы и объединения в системе студенческого самоуправления Курского государственного университета / А. А. Кириченко // Совершенствование воспитательной работы в вузах в условиях модернизации образования : сб. материалов Всероссийского семинара-совещания (г. Чебоксары, 1-5 декабря 2003 г.). – М. : Вуз и школа, 2003. – С. 124–127.
3. Кагерманьян В. С. Примерная программа воспитания социально активной личности студента: рекомендации, методики, технологии. Часть 2 / В. С. Кагерманьян, Л. И. Коханович, П. И. Бабочкин, Н. И. Кучер, Н. А. Маркова, О. Н. Голубева. – М., 2003 – 68 с.
4. Савченко С. В. Науково-теоретичні засади соціалізації студентської молоді в позанавчальній діяльності в умовах регіонального освітнього простору. – Луганськ : Альма Матер, 2003. – 306 с.
5. Шарафеева А. Ф. Нормативно-правовое и методическое обеспечение воспитательной работы в вузе (из опыта вузов г. Казани) // Финансовое, кадровое и организационно-методическое обеспечение внеучебной работы в вузе : Рабочие материалы Всероссийского семинара-совещания в ГОУ ВПО «Уральский государственный технический университет. – УПИ» / под ред. Н. И. Кучер, А. В. Пономарев. – Екатеринбург : Издательство АМБ, 2004. – С. 133–169.
6. Шафигуллина Н. Т. Развитие форм организации студенческого самоуправления в педагогическом вузе : автореферат дис. ... кандидата педагогических наук : 13.00.01 / Н. Т. Шафигуллина; Казан. гос. пед. ун-т. – Казань, 2005. – 19 с.

Одержано редакцією 11.08.2014.
Прийнято до публікації 14.08.2014.

Аннотация. Кулинченко А. С. Особенности организации студенческого самоуправления в условиях высшего учебного заведения. Раскрыты особенности студенческого самоуправления как составляющей социальной активности студенчества. Дана характеристика факторов влияния на формирование социальной активности через образовательную среду. Выявлены составляющие жизненного самоопределения.

Ключевые слова: студенческое самоуправление, жизненное самоопределение, социальная активность.

Summary. Kulichenko O. S. Features of organization of students' self-government in the conditions of higher educational establishment. In the article the features of student self-government as a constituent part of social activity of student are represented. The factors of influence are exposed on forming of social activity through an educational environment. The constituents of vital self-determination are educed. The purpose study is concretization conceptual bases of student self-government, including in condition pedagogical higher educational establishment. In this connection necessary to solve such tasks: define the essence of notion "student home rule"; reveal target installation of its development in condition of higher educational establishment; select it's most important principles; define to particularities and status position of the home rule student in system of the education to personalities of the future social teacher; understand in approach to development of the student home rule as holistic process, and consider the forms to its realization with position of the modern requirements to training the social active personality of the future professional in paradigm of the humanistic education.

Key words: student self-government, vital self-determination, social activity, higher educational establishment, educational environment.